

Het zondagmiddaggevoel. Tirade 400

Twintig jaar is het nu geleden dat Geert van Oorschot een inleiding schreef bij het tweehonderdste nummer van het door hem uitgegeven tijdschrift *Tirade*. Die inleiding greep de uitgever aan om een korte evaluatie te maken van het blad, dat toen zeventien jaar bestond (het eerste nummer verscheen in januari 1957). Van Oorschot bleek niet helemaal tevreden over *Tirade* zoals het al tweehonderd nummers lang gemaakt was geweest. Elk jaar opnieuw overwoog hij de opheffing van het blad, bekend hij, maar zover kwam het nooit: “Het heeft te maken met het feit, dat ik altijd een blad bij de hand wil hebben, waarin ik zonodig zelf het woord kan nemen voor het uur dat ik een wapen nodig heb”.

Idealiter moest een tijdschrift als *Tirade* “een kritische zeef” zijn die het waardevolle en het authentieke zou scheiden van “de literaire humbug en de aanstellerij”. Naast gedichten, verhalen en romans zouden literaire essays het waarmerk van het blad zijn, dat zich overigens niet tot literatuur diende te beperken, maar ook door “onconventionele, kritische beoordelaars” geschreven bijdragen over de andere kunsten zou moeten bevatten. Ook thematisch had Van Oorschot zo zijn ideeën over welke kant het blad op moest. In zijn inleiding schreef hij drieëndertig onderwerpen neer die volgens zijn inzicht in *Tirade* behandeld zouden moeten worden, gaande van “de poëzie van Bob Dylan” tot “schrijverschap en politiek” en van “het bargoens” tot “de domme en geboorneerde literaire naschrijf-kritiek in dag- en weekbladen, of zelfs het geheel ontbreken daarvan”.

De huidige redactie van *Tirade*, die sinds 2003 bestaat uit Erik Menkveld en Mirjam van Hengel, greep terug naar deze onderwerpen bij het samenstellen van de vierhonderdste aflevering van het blad. Zij vroeg drieëndertig auteurs ieder een van de onderwerpen te behandelen, en dat op een “eigen en eigenzinnige manier”. Sommige auteurs hebben dat voorschrift erg letterlijk nageleefd en schreven een bijdrage die weinig met het vooropgestelde onderwerp van doen heeft. Voor het onderwerp “Over de verontrustende neergang van een groot literair talent (G.K. van het Reve)” schreef Arnon Grunberg bijvoorbeeld een kort fictioneel verhaal over Jan Baptist Warnke, schrijver en Nederlands ambassadeur in Lima, Peru, in de laatste dagen voor zijn definitieve terugkeer naar Amsterdam. Ook de bijdrage van Astrid Lampe, die een pseudo-postmodern en onbegrijpelijk gedicht schreef bij het thema “Over het uitsterven van de bibliofoon”, is alleen in de meest negatieve betekenis “eigenzinnig” te noemen. Eva Gerlach is er daarentegen in geslaagd het niet erg tot de verbeelding sprekende onderwerp “Over het bibliotheekwezen” op een heel bijzondere en persoonlijke manier te behandelen. Ze presenteert de lezer een fictioneel

“dossier bevattende chronologisch gerangschikte materialen voor het schrijven van een rapport met de betrekking tot de gebeurtenissen in augustus 1981”. Aan de hand van uittreksels uit drie bronnen (het dagboek van de hoofdbibliothecaris, aantekeningen voor een nota van de ex-hoofdbibliothecaris en nooit verstuurde notities van een marginaal medewerker aan een stagiaire) kun je een mysterieus en fascinerend verhaal reconstrueren over liefde, obsessie en classificatiedrang. Gerlachs bijdrage vind ik meteen de sterkste van de aflevering, al is ze misschien een atypische *Tirade*-bijdrage.

Tirade lijkt immers in de eerste plaats een patent te hebben op wat Van Oorschot in zijn inleiding het “litteraire essay” noemde. Het gaat dan niet om lange, diepgravende en uitputtende essays over grote maatschappelijke vraagstukken, maar eerder om persoonlijke, subjectieve maar goedgeschreven betoogjes van een paar pagina’s. In *Tirade 400* vallen de teksten van onder anderen Maarten Asscher (“Over de verhouding van de overheid tot de kunst”), Arjan Peters (“Over het nut en/of de wenselijkheid van subsidies en literaire prijzen”) en Wouter van Oorschot (“Over de poëzie van Bob Dylan”) onder deze categorie. Hoe werkt zo’n essay? Heel eenvoudig: de auteur poneert een stelling en probeert die dan te bewijzen, zoals Wouter van Oorschot in zijn Dylan-stuk: “Tezamen vormen de ruim 500 teksten [van Dylan, BVdS] een hecht bouwwerk, dat één, overigens nooit expliciet uitgesproken hoofdthema zichtbaar maakt: *het is wenselijk dat de mens zijn individualiteit ontplooit, wil hij zich tegen zijn kwetsbaarheid kunnen wapenen*”. Zou best kunnen, denk ik dan. In de verdere bewijsvoering slaagt de auteur er toch een beetje in me te overtuigen. Alleen: hoe relevant is het nu die stelling geponeerd en “bewezen” te hebben? Het levert een tekst op die vlot leesbaar is en enig intellectueel genoegen schept, maar waar na lectuur toch heel weinig van overblijft.

Het is een gemis dat ik tijdens het lezen van dit nummer wel vaker heb ervaren. Op enkele heel degelijke, grondige bijdragen na (van Robert Anker bijvoorbeeld “Over de nog altijd erbarmelijke wijze waarop de meeste middelbare scholen de liefde tot de literatuur en het helder lezen wordt afgeleerd”, een stuk dat inhoudelijk goed aansluit bij het artikel van J.A. Dautzenberg elders in dit nummer, of van Elsbeth Etty “Over het niet meer bestaan van Boutens en Henriette Roland Holst als dichters”, waarin de auteur zich op vraag van de redactie beperkte tot Holst), slagen de meeste artikelen in deze *Tirade* er niet in het debat te voeden. De typische lichte en lekker leesbare *Tirade*-toon zorgt ervoor dat de meeste stukken niet boven een gezellig soort braafheid uitstijgen. Er mag wel ’ns nagedacht worden, maar het moet prettig blijven. *Tirade 400* lijkt daarom bij uitstek te savoureren op ’n herfstige zondag met een kopje thee bij het haardvuur. Het blad zal je op geen enkel moment uit je behaaglijke

zondagmiddaggevoel weten te wekken. Dat vind ik jammer. Al moet ik voor meer kritisch vermogen misschien gewoon een ander tijdschrift kiezen en *Tirade* houden voor de momenten waarop ik eens ongestoord en ongegeneerd wil *lezen*. Voor Geert van Oorschot moest *Tirade* destijds immers een blad zijn dat voldeed “aan [z]ijn behoeften als *lezer*”. In dat opzet slaagt het buitengewoon goed. Maar met mijn behoeften als *denker* wordt helaas wat minder rekening gehouden.

Overigens is het opvallend hoe Geert van Oorschot, meer dan zestien jaar na zijn dood in 1987 en zevenenveertig jaar na de oprichting van het blad, nog alomtegenwoordig is in *Tirade*. Zijn naam valt nog zeer geregeld. En zijn opvattingen lijken nog steeds, weliswaar wat verzacht of gemoderniseerd, de koers van de huidige redactie te bepalen. Ik neem dan ook graag de aanbeveling ter harte van Jan Fontijn, die in zijn bijdrage “Over het bijna ontbreken in onze literatuur van de biografie” constateert dat de schrijversbiografie in Nederland volwassen begint te worden en die aan het slot van dat stuk langs de neus weg opmerkt: “O ja: wat nog ontbreekt is een biografie over Geert van Oorschot, een van de grote literaire uitgevers van de twintigste eeuw en een hartstochtelijk mens.” Moge iemand zich geroepen voelen.

Bart van der Straeten

Tirade 400, jg. 47 (2003), nr. 3-4, uitgeverij G.A. van Oorschot, Herengracht 613, NL-1017 CE Amsterdam